

Формування комунікативної компетенції молодших школярів засобами дидактичної гри

У статті актуалізовано проблему формування комунікативної компетенції молодших школярів засобами дидактичних ігор. Обґрунтовано зміст поняття «комунікативна компетенція» та її компоненти. Конкретизовано особливості використання дидактичних ігор у навчальному процесі початкової школи та їх вплив на розвиток мовлення дітей молодшого шкільного віку. Наведено зразки ігор для їх використання залежно від цілей навчання.

Ключові слова: дидактична гра, комунікативна компетенція, молодший школяр, початкова школа, особистість, урок, емоція.

В умовах реформування сучасної освіти України провідними стали особистісно орієнтований і компетентнісний підходи, які передбачають необхідність оволодіння мовленнєвими навичками. Такий процес обумовлено змінами в соціально-політичному житті країни і підтверджено Конституцією України, Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта» і концептуальними положеннями мовної освіти. З огляду на це постають нові проблеми формування комунікативної компетенції учнів, починаючи з молодшого шкільного віку. Тому одним із основних завдань сучасної освіти є підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому – і професійних ситуаціях.

Формування комунікативних умінь і навичок – одна із основних проблем сучасної лінгводидактики. Її досліджували визначні педагоги й лінгвісти ХІХ–ХХІ століть, такі як М. Бунаков, Ф. Буслаєв, В. Водовозов, Я. Грот, Н. Марецька, О. Потебня, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші, які вбачали мету навчання рідній мові у формуванні комунікативних умінь. Питання формування комунікативної компетенції, маючи глибокі історичні корені, залишаються досі **актуальними**, оскільки, як свідчить практика, комунікативні вміння сучасних школярів розвинено недостатньо. Багато в чому це пояснюється тим, що процесу навчання не завжди властива чітка комунікативна спрямованість, не дивлячись на те, що це передбачено

програмою для середніх загальноосвітніх шкіл та обґрунтовано у працях С. Абрамовича, М. Вашуленка, А. Зиммельдінової, К. Пономарьової, О. Савченко та інших.

У зв'язку з цим виникла необхідність пошуку і відбору таких методів та засобів навчання, які, з одного боку, було б спрямовано на розв'язання комунікативних завдань у початковій школі, а з іншого – відповідали б психофізіологічним і віковим особливостям школярів, враховували потреби та інтереси дітей цієї вікової категорії, а також активізували комунікативну, пізнавальну і творчу діяльність учнів. Одним із таких засобів формування комунікативної компетенції є дидактичні ігри, оскільки, з точки зору вчених, вони спрямовані на засвоєння і використання конкретних знань, умінь, навичок і є методом навчання, основний педагогічний зміст і призначення якого – навчати діяти.

Проблема визначення сутності дидактичної гри та її ролі у розвитку й навчанні дитини досі привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Їй присвячено праці відомих вчених – Л. Артемової, Л. Лесгафта, А. Макаренка, М. Монтесорі, Ф. Фребеля та інших. Дослідники педагогіки початкової школи (М. Вашуленко, І. Куліш, О. Савченко, Л. Тишевська) розуміють гру як засіб реалізації найрізноманітніших завдань навчально-виховної роботи. На їхню думку, дидактична гра є цінною для виховання розумової активності дітей, вона розвиває психічні процеси, викликає в учнів живу зацікавленість процесом пізнання. У ній діти тренують свої сили, розвивають комунікативні вміння і навички.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що окресленій нами проблемі приділено недостатньо уваги. Тому **метою статті** є обґрунтувати зміст комунікативної компетенції молодших школярів та особливості її формування засобами дидактичних ігор.

У Державному стандарті початкової загальної освіти конкретизовано поняття «компетентність», «компетенція», «комунікативна компетентність»,

«предметна компетентність», «предметна компетенція». Так, **компетентність** розглядається як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; компетенція — суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини; комунікативна компетентність — здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями [2].

Комунікативна компетентність поєднує в собі чотири складові: мовну, мовленнєву, соціокультурну, діяльнісну. Їх зміст розкрито в Державному стандарті початкової загальної освіти й навчальній програмі з української мови для 1–4 класів.

У програмі для середньої загальноосвітньої школи (1 – 4 класи, 2012 р.) зазначено, що у мовній змістовій лінії роботу повинно бути підпорядковано розвитку в учнів, окрім орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, ще й стилістичних умінь. У новій програмі значно детальніше, ніж у попередній, розкриваються завдання соціокультурної змістової лінії, розширюються шляхи її реалізації через теми для побудови діалогів і монологічних зв'язних висловлювань різних видів.

Розвиток комунікативної компетенції пов'язаний із набуттям дитиною вмінь установлювати контакт із партнером у спілкуванні, дотримуючись правил етикету. Дитина спостерігає і наслідує приклади спілкування дорослих, дітей між собою. Проте вчитель не завжди готовий до створення мовленнєвого розвивального середовища, а діяльність учня зазвичай зводиться до виконання ним низки навчальних завдань. Тому, на нашу думку, з метою формування комунікативних умінь молодших школярів важливо створити сприятливий клімат на уроці із використанням дидактичних ігор, які допомагатимуть вчитися у невимушеній атмосфері творчої співпраці, позитивних емоцій, самовираження, вільного висловлювання думок [6, с. 3].

Дидактичні ігри підвищують ефективність сприймання школярами навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. Окрім того, дидактична гра використовується на уроці як засіб створення сприятливого середовища для спілкування, що є необхідним для формування комунікативної компетенції [3].

Дидактична гра відповідає природним потребам і бажанням дитини, а тому з її допомогою дитина буде навчатись із задоволенням, легко долати мовні бар'єри. Їх використання підвищує інтерес до предмета, дозволяє сконцентрувати увагу на оволодінні мовними навичками в процесі природної ситуації спілкування.

Як форма організації комунікативного мовлення дидактична гра може розглядатися в двох аспектах. По-перше, гра обумовлена правилами, які отримують мовленнєві вираження, тобто в дидактичній грі відбувається засвоєння мовленнєвих зразків, які багаторазово повторюються. По-друге, гра є ситуацією, яка програється багато разів і при цьому кожен раз в новому варіанті, а це в свою чергу пов'язано з розвитком мовлення дітей [4, с. 20–26]. Цінність дидактичних ігор полягає в тому, що діти самостійно набувають нових знань, активно допомагають один одному в цьому.

Дидактична гра також підвищує якість навчання, оскільки граючи, учні змушені використовувати свій запас знань, умінь і навичок, тому що ігрова ситуація переживається ними як реальна. Гри сприяє розвитку уваги у дітей, так як перемога в ній пов'язана зі спостереженнями за мовленням і діями гравців, які часто непередбачувані, а це в свою чергу потребує швидкої та адекватної реакції. Окрім того, піднесений настрій і позитивні емоції сприяють швидшому запам'ятовуванню гри як і розвитку мовлення.

Використовуючи дидактичні ігри, педагог розвиває інтерес до рідної мови, зосереджує увагу учнів на навчальному процесі, залучивши їх до активної роботи. Дидактична гра допомагає зробити процес повторення лексики та граматичних конструкцій захоплюючим для учнів. Використання ігор як засобу розвитку мовлення молодших школярів дозволяє вчителю

ставити перед дітьми завдання, в яких є мотив і мета мовленнєвої дії і які диктують використання необхідних зразків спілкування. Залежно від теми і мети уроку можуть бути використані дидактичні ігри, як для подання нового навчального матеріалу, для його закріплення та активізації в мовленні учнів, під час релаксації чи для перевірки засвоєння матеріалу. Дидактичні ігри застосовуються як окремі елементи уроку чи весь урок може бути проведений у формі гри з елементами змагання між групами [1, с. 4].

Широкі можливості для формування комунікативної компетенції на початковому етапі навчання мають дидактичні ігри для розвитку усного мовлення й логічного мислення учнів, зокрема, "З якого дерева листя?", "Знайти такий самий предмет (колір)", "Що змінилося?", "Чого тут не вистачає?", "Коли це буває?", "Для чого це потрібно?", "Хто на чому грає?", "Чиї це інструменти?". На уроках навчання грамоти, наприклад, за допомогою дидактичної гри "Чарівний мішечок" можна закріплювати набуті знання. Предмети у мішечку можна змінювати залежно від мети навчання (іграшки, в назвах яких є літери, склади, які вивчаються, дрібні речі, які треба описати, тощо). Можна використовувати також дидактичні ігри на виключення зайвого ("Який предмет тут зайвий?", "Яка буква заблукала?" тощо) [5, с. 48].

Для формування діалогічного мовлення слід використовувати такі дидактичні ігри як, наприклад, "У крамниці іграшок", "Розмова з другом".

Розвитку мислення, формуванню вмінь переконувати, бути добрим співрозмовником сприяють такі дидактичні ігри як "Лідер дискусії, або ланцюжок "добре – погано", "Бумеранг", "На загадку дай відгадку", "Творці нових слів" тощо.

Успіх у процесі використання дидактичних ігор значною мірою залежить від майстерності педагога і доцільності їх використання на відповідному етапі навчання. Формування комунікативної компетенції неможливе без орієнтації учасників навчального процесу в ситуації мовлення, добору фактичного матеріалу, його структурної організації і

мовного оформлення. Успіх навчальної роботи, спрямованої на формування умінь і навичок учнів, значною мірою залежить від їх комунікативних якостей, найважливішими з яких є правильність, точність, виразність висловлювань, багатство мовних засобів. Комунікативна компетенція як одна з ключових базових характеристик дитини означає готовність і спроможність особистості адекватно й доречно спілкуватися в конкретних ситуаціях (висловлювати власні думки, бажання, наміри, прохання тощо), застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (жести, міміку, рухи) та інтонаційні засоби виразності.

Список використаних джерел

1. Гаєвська В. Особливості використання гри на уроках англійської мови в початкових класах / В. Гаєвська // Науковий вісник студентів та слухачів магістратури. – 2009. – № 5 (12). – С. 3 – 5.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594).
3. Методика викладання англійської мови в початковій школі. Навч. пос. Част. I.. Авторський колектив. – К.: КПКПНУ, 2005. – 109 с. – С. 30.
4. Негневицькая Е. И. Иностранний язык для самых маленьких: вчера, сегодня, завтра / Е. И. Негаевицкая // Иностранные языки в школе. – 1987. – № 6. – С. 20 – 26.
5. Савченко О. І. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів / Савченко О. І. – К: Рад.шк., 1982. – 176 с.
6. Тофан Р. Формування мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови / Р. Тофан // Початкова освіта. – 2012. – № 7 (631). – С. 3 – 7.

Marchii-Dmytrash T. The didactic game as a mean of junior pupils' communicative competence forming.

The problem of junior pupils' communicative competence forming by facilities of didactics games is actualized in the article. The essence of concept "communicative competence" and its components are substantiated. The peculiarities of didactic games' usage in educational process of primary school and their influence on the development of speaking of junior school age children are concretized. The examples of games for their usage according to the aims of education are given.

Key words: *didactic game, communicative competence, junior pupil, primary school, personality, lesson, emotion.*